

“Yaşamak da bir eylemdi”

İnsanın geçmişinden kaçabilmesi için, kendinden kaçabilmesi gerekiyor. Bunu da bilinçsizce gerçekleştirebilirse sürdürebilir.

Kişiliğini bulamayan insan, daha büyük saydığı bir kavram içinde ezilmekle, sanki onun kişiliğini ediniyor, öyle hissediyor. Bir şey adına hareket ediyor.

Bir kişilik nasıl bölünür? Kaça bölünür? Mesela eylembilimin kahramanı (*Matematikçi ve bu alandaki profesörlüğünü son derece ciddiye alan bir bilim adamı, Server Gözbudak*) bu bölünmeyi nasıl yaşar? Hesaplaşmalar ona ne getiriyor? Prof. evli ve erken evlenmiş. Yaşantısında, insanımızın sıradan sayılan fakat bana göre acıklı olan beceriksizliğin örnekleri dolu.

(*Onun gibi bir öğretim üyesi olan*) Refik Bey, Tanzimattan beri ülkemizin mutlu azınlığının tanıdığı bir aydın ürününün temsilcisiydi. Yani aramızda kendisi olarak bulunmuyordu.

Neden bazı insanlar, bazı şeyleri hiç bilmiyorlar? Duysalar, dinleseler, hatta karşılarında görseler bile bilmiyorlar.

Zavallı insanlarımız -kendimi de içlerine katarak- diye üzüldüm. Bütün meseleleri birbirine karıştırıyorduk.

Eylemle bilim birbirine karışmaya başlamıştı. Ben bir bilim adamıydım; özellikle kişisel eylemlerimle toplumsal eylemleri ayırt etmem gerekiyordu.

Olmuyordu. Sözler her zaman gerçek olmayan bir düzeyde yer alıyordu.

Olaylar gelişirken kendilerini izlemesini bilmeyenler, birdenbire bir maceranın ortasında çaresiz kalırlardı. Artık çok geç olmuştu.

Yeni -toplumcu- bir ahlak düzeni kurulmadan eski düzeni kişisel hayatlarında yıkmaya çalışan insanların dramıdır bu.

Hikmet'in* trajedisinde, bence önemli unsur, bütün 'yıkım'ların, onun davranışlarından doğması 've fakat' onun bütün bu felâketleri 'Talih'in Kuvveti'ne bağlamasıdır.

Adam, kendini çok didikliyor ve her yıkılışında. daha önceden yalnız kendinin bildiği küçük hesaplardan, küçük günahlardan dolayı bu yıkılışın olduğuna inanıyor.

Öyle bir yarım yamalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz, akıl almaz bir biçimde gelişiyor. Ayrıca, bir trajedinin içinde olduğumuzu farkında bile değiliz. Çok güzel yaşayıp gittiğimizi sanıyoruz. İktidardaki adamlar da, bu sanıyı millet adına dile getiriyorlar. Birkaç aydın dışında bunu anlayan yok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boşlukta kalıyor.

İnsanlarımız bu kötü yaşantıyı dile getirmeyi 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlama olduğu halde anlaşılabilirler.

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir süre için kaptırdığı yaşantıların, hiçbir zaman sonunun getiremiyor. Neden? Üstelik, olayların tam bütün düğümleri çözülmek üzereyken, davayı terk ediyor; üzerine bir bezginlik çöküyor; sanki bir daha yaşayamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yarıda bırakıyor her şeyi. Herkes, yarı yolda bıraktığı herkes bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, hepsinin yaşantısını öldüresiye sıkıcı buluyor. Yarım yaşantılar sürdürerek, bütün ölümlerden kaçıyor. Hafif bir 'aziz' tavrı takınmak istiyor. Sosyal kitaplardan usanmış; her şeyden usanmış; her şeyi yarım yamalak yaptığı halde.

Hikmet için bu oyunların temel düğümlerinden biri, her zaman büyük işler yapan bir trajedi kahramanı olmak istemesidir.

Tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanın içinde ifade edilmez bir eksiklik duygusu kalır. Her şey başka türlü olabilirdi sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynanmaya bilirdi.

Eleştiri çirkinini güzelden ayırır; oysa (*bizde*) çirkin yoktur. Kapalı sistemdir bu. Batıya olduğu kadar Doğuya da kapalı bir sistemdir. Orta-

Doğu'dur. Kenar Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yer altında yaşayan hayvanı gibi, kendisine doğru kazılan bir tünel içinde bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. Kapalı sistem yaratıklarının dış dünyaya karşı beslediği korkudur. Yaşama korkusudur.

Korkunun sonucu yabancılaşmadır.

Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu fark etmek, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır.

Bugün, Blake Edwards'ın -başoyuncu Peter Sellers- "The Party" adlı filmini gördüm. İyi niyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin beni bu kadar yorduğunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatınca, kendinin ne olduğunu bildiği için hiç kıpırdamadan, tırnağını bile oynatmadan bir köşede oturur; ya da -Peter Sellers gibi- tutamaz kendini artık.

*Diin akşam Oğuz Atay'ı rüyamda gördüm.
Bunda Yılbaşı günü Sevin'le yaptığımız uzun telefon görüşmesinin etkisi olmalı.
Tuhaf bir rüyaydı. O hiç yaşlanmamıştı.
Ama ben bugünkü yaşımda, görünümdeydim.
Yani ondan büyüktüm.
Bir ara -galiba- televizyondaki bir aşî tartışmasını seyrettik.
Her zaman olduğu gibi yumuşak bir sesle bana bir şeyler anlattı.
gülüştük.
Her zaman olduğu gibi,
iki elini önünde kavuşturmuştu.
Bazen bakışını parmaklarına götürüyordu.
Sabah darmadağın uyandım.
Bir süre sonra kitaplığımda onun kitaplarının olduğu rafa gittim.
Ölümünden sonra basılmış ama ikisinin de yazılma dönemini bazı özel ayrıntılarla da bildiğim,
Günlük ve Eylembilim'i aldım.*

*Yukarıdaki metin o iki kitapta vaktiyle
altını çizdiğim ve bu sabah bugün de okur-yazar sorunumuz ve ruhsal durumuz
bakımından ne kadar güçlü olduğunu gördüğüm satırların bazılarını, iki kitabın
ayrı ayrı sayfalarından alıp peşpeşe getirdiğim
bir kendime göre sıralama.
Sadece üç küçük ekleme yaptım.
Onlar da 'italik' oluşlarıyla
onun yazdıklarından ayrılıyor.*

*"The Party" ile ilgili günlüğünden aldığım satırlar ise, yalnız o filmi
özetlemiyor.*

*Son olarak, 'günüün mana ve ehemmiyetine uygun' olarak,
Eylembilim'e yazdığı önsözde Cevat Çapan'ın
bir tespitini de alıntılarım istedim:*

*"Akademik dedim de Sevgili Oğuz, bir süredir Türkiye'de hem akademiklerin
birçoğu, hem de hemen hemen bütün gazete yazarları üniversite öğretim
üyelerine "akademisyen" diyorlar. Oysa, benim bildiğim bu unvan ancak
Academie Française, Academie Goncourt, Royal Academy gibi kurumların
üyeleri için kullanılır. Bu durumu görseydin, eminim Eylembilim'de bununla
da dalga geçerdin."*

**Hikmet Benol, Tehlikeli Oyunlar'ın
"kalbi olduğu ve oyunları çok ciddiye aldığı için ölen" baş karakteri.*

Ocak 2021

